Čabän

Ročník XV. Číslo 6

2011
jún

Mesačník Slovákov Békéšskej Čaby a okolia

Grundtvig projekt vo finiši

Ako sme si dali správu v aprílovom Čabäne, že spoločný projekt Slovákov štyroch krajín sa chýli ku koncu a miesto ďalšej zastávky bude v Čechách a naposledy v meste gestorského spolku v Martine. 3. júna sme sa pobrali s cieľom, aby sme si v rámci Grundtvig projektu V úcte k tradíciám cez aktivity Spoznajme sa navzájom a Od Identity k integrite ďalej zveľadili a hĺbili svoje poznatky o kultúre a tradíciách našich predkov, prezentovali vykonanú prácu ich potomkov až po súčasnosť a posilnili kohezičnú silu od jedna druhého vzdialených krajanov.

Počas svojho pobytu 3–5. 6. 2011 v Třinci v obci Bystřice nad Olší sme spoznali pre Čabänov známy stav - spolunažívanie rôznych národností (keďže v župe, sídlom ktorej je Čaba, patrí medzi tie, kde žije najviac národností v Maďarsku). Pán primátor nás zaviedol do ich života cez videoprojekciu. V rámci stretnutia sme si mohli ochutnať aj gastronomické špeciality ako koláčiky a čabajku. Večer nechýbal ani folklór, keďže nám zahrala špičková ľudová kapela Šmykňa, ktorá zapojila aj prítomných do spevu, známymi piesňami poukazujúc na ďalší spoločný bod vzdialených Slovákov. Pri zábave, záujemcovia si mohli pozrieť spracovaný film o doterajších akciách a mobilít projektu. Na druhý deň sme sa zúčastnili programu zameraný na uchovávanie tradícií, kde vystúpili: Folklórna skupina Dolina z Montpelier, duo Sláv Marianna Tordjman a Christine Waegeman z Nice, Spevácka skupina Závadzké ženy z Lietavskej Závadky, inštrumentalistky na citaru a speváčky Ildikó Ocsovszki a Tímea Tejes z Békéscsaby. Program prezentoval tradície z rôznych strán, keďže vystupujúci si obliekli kroje príznačné na Slovákov svojho regiónu, boli zastúpené aj hudobné nástroje ako husle, harmonika a citary, slovenské piesne taktiež zo Slovenska ako aj zo svojej oblasti, pričom v spoločnom stane bol vytvorený priestor na ukážku prezentovania, rozšírenia a archivovania činnosti, kde pri projektových PR produktoch záujemcovia sa mohli oboznámiť s časopismi a rôznymi publikaciami partnerov projektu. Časť skupiny na zámku v Hradci nad Moravicí si pripomenul časť českej histórie v spojitosti so slovenskou, pretože František Liszt pôsobil i tvoril na tomto zámku.

V dňoch 5–7. 6. 2011 v Martine práve v dňoch osláv 150. Výročia Memoranda národa slovenského prebiehal náš program Od Identity k integrite, v rámci ktorého totožne s aktivitou v Čehách sme prezentovali tradičnú zachovanú, živú a zmaterializovanú kultúru Slovákov. Obsažným programom nám bol organizovanie návštevy martinskej Požičovne krojov a kostýmov, kde sme sa oboznámili s uchovávaním a využitím rôznych krojov Slovenska. Bola to zaujímavá a obdivuvhodná iniciatíva zachovania a pestovania tradície „z čistého prameňa". Aby sme spoznali krásy, lákavé turistické

pokračovanie na strane 2.

pokračovanie z 1. strany

pamätihodnosti a služby partnerskej krajiny, navštívili sme hrad Strečno, kde okrem expozícií sme si mohli pozrieť aj demonštráciu na okolie príznačných vtákov, psov a ich chovateľov; plavili sme na plti na Váhu s prežitím vrtošivosti prírody – ale práve to k tomu dalo pikantériu; že pri hudbe miestnej hudby pani oblečená do kroja a starosta Strečna Dušan Štadáni nám pripomenul históriu obce. Po uschnutí sme si uctili pamiatku všetkých, ktorí položili svoje životy pri oslobodzovacích bojoch v II. svetovej vojne pri Pamätníku francúzskych partizánov. Posledný deň sme šli do hôr, skupinka počas prechádzke na Hrebienku spoznala pre Slovákov symbolické Vysoké Tatry zo slov Jozefa Lukáča, kým menšia kolektíva nadýchala čerstvého vzduchu na Lomnickom štíte.

Program celoživotného vzdelávania, podprogramu Grundtvig potvrdil, že rozmanitosť európskeho kultúrneho dedičstva skrýva svojráznosti ako aj spoločné body, ktoré nerozdelujú ale spájajú. Spoznali sme okolnosti, zachovávanú a vykonanú prácu partnerov, pričom sme získali jedinečných teritoriálnych zručností zachovávania rôznych foriem kultúrneho dedičstva. Myšlienky vzájomnej spolupráce slovenských komunít šírime a archivujeme výstupmi z projektu - DVD, brožúra, manuál.

Deň pedagógov

Od 1951 prvý júnový víkend svet oslavuje pedagógov, poslanie ktorých charakterizujú nasledujúce myšlienky: *Pedagogickú prácu môžeme stotožniť s tichým dažďom. Tichým dažďom, ktorá dlho trvá a mokrí v zeme skrývajúce semená. Tie sa nasýtia, a následkom toho, neskoršie, hoci aj v suchote sa môžu vypúčiť.*

Čabianska slovenská samospráva v každom roku usporiada malé stretnutie, aby poďakovala slovenčinu vyučujúcim aktívnym- a pedagógom na dôchodku za vykonanú prácu. Nebolo to inak ani v tomto roku. 09. júna program v Áchimovej sieni sa troška líšil od predošlých rokov, ale tým bol úspešnejším. Helena Csicselyová so svojou rozpomienkou na študentské roky vytvorila nostalgickú atmosféru, a členovia bábkového divadla Ibsen - v ktorej jedným hercom bol bývalý študent slovenskej školy - zabávali a namaľovali na tváre úsmev. Nakoniec pri malom pohostení sa pustili do voľného rozhovoru.

Z kapse žiakov:

– Lenivosť pol zdravia
– Čo môžeš urobiť dnes, odlož na pozajtra a získaš deň voľna
– To, že pracujú iní, neznamená, že musíš pracovať aj ty
– Vec, ktorá sa do 10 dní nespraví sama, nezaslúži si ďalej tvoju pozornosť
– Stratenú chuť do práce nehľadaj
– Kto nič nerobí, nič nepokazí a preto si zaslúži odmenu
– K práci sa stavaj tak, aby sa aj ostatní mali kde postaviť
– Pokiaľ ti slabo platia, nemôžeš silno pracovať
– Škola nie je krčma a preto sa tam nezdržuj celý deň
– Práce sa neboj a kľudne si vedľa nej ľahni

20 rokov japonského styku

Japončania navštívili Čabu a organizovali malú rozpomienkovú slávnosť z hľadiska, že ich prvá pedagogická delegácia sem prišla práve pred dvadsiatimi rokmi.

Spev hostí na klavíri sprevádzal Ján Šutinský, kým v priestoroch Domu slovenskej kultúry záujemcovia sa mohli kochať v originálnych japonských predmetoch. Hostiteľom boli: Pál Mlinár a Alžbeta Ančinová, ktorí uzavreli priateľstvo s nimi už pri prvej návšteve.

HARMONOGRAM PROGRAMOV NA JÚN

03.-07.06.	Akcia Grundtvig projektu V úcte k tradíciám v Třinci a v Martine
04.06.	XXX. Regionálne stretnutie klubov v Eleku
08.06.	Deň japonsko-maďarského priateľstva v Dome slovenskej kultúry z príležitosti 20. výročia prvej návštevy pedagógov
09.06.	Oslávenie pedagógov učiacich slovenčinu v Áchimovej sieni v organizovaní miestnej slovenskej samosprávy
11.06.	Členovia výšivkárskeho krúžku Rozmarín prezentujú čabiansku slovenskú kultúru na jarmoku v Nadlaku
16.-19.06.	IV. Šachový turnaj Ančinovcov v Čabe
22.06.	Vystúpenie kétšoproňanskej Horenky českým hosťom miestneho družstva
23.06.	Vystúpenie Rosičky z Kétšoproňu v rámci Dňa Viacdetných rodín
24-26.06.	Cesta Gerendášanov do družobnej osady na Slovensko (Sládkovičovo)
25.06.	Páví krúžok Borouka vystúpi v Ecsegfalve na Stretnutí spevokolov Čabiansky slovenský klub navštívi Slovákov v Derne
27.06.	Slovenská akcia Radničných večerov – vystúpi komlóšsky tanečný súbor a mandolinová skupina Tremolo Zasadnutie Slovenskej samosprávy župného mesta Békéscsaba

„Huszta minta" és „recsija minta" a békéscsabai szőttesek komponálásában

Békéscsabán viszonylag soká élt a gyapjúszőttes kultúra is, de az ottani szlovák háziszőttesek nagyobb csoportja a vászonszőttesek.

A láncfonaluk anyagában a kender volt jellegzetes a 19. században. Gyári pamuttal az 1880-as években kezdték fölvetni a rangosabb tárgyakat. A 20. századra a pamut lánc szinte teljesen kiszorította ezek körében a kendert, mivel erősebb, gyárilag jobban kezelt és nem utolsó sorban azért, mert jobb társadalmi helyzetet jelentett, ha valakinek tellett rá, hogy szövőpamutot vásároljon.

Alapvetülékként a kender volt mindvégig a legjelentősebb, köznapi darabokon kizárólagos. Díszítő szerepű tárgyakból viszont a 20. századra általában kiszorította a pamut (és kis mértékben a len). A pamut vetülék egyrészt a vele készült tárgyféleség-, másrészt a készítő család nagyobb rangját mutatta. A 19. század közepén kezdtek a csabaiak nagyobb felületet is leszőni pamuttal, pl. rúdravaló (vízszintes rúdon áthajtva kitett) dísztörülközőnek a látható felét, majd a 19. század végétől teljes dísztörülközőt, díszabroszt.

A szlovákok *plátno*nak nevezett, kétnyüstös *vászon*féléi, amelyet díszes kivitelben szőttesnek is nevezznek, második vagy harmadik minőségű kenderből, pamutból, néha lenből és ezek kombinációjából, két nyüsttel, vászonkötéssel készült, könnyebb kelmék. Otthon szőtték, nem volt szükség vászontakácsra.

A legtöbb békéscsabai szlovák *vászonszőttest* mintázó vetülékkel (is) díszítették. Az alapszöveten túl alkalmazott vetülék általában színes és fehér pamut, két vagy három ágból cérnázva, illetve a 20. században már inkább gyöngyfonal. A vetülék bevezetésmódja szerint a díszítés Csabán is lehetett brosírozás=rakottas vagy lancírozás=szedettes. A *rakottas* (*vikladaňia*) a 20. század elejére ki is ment a divatból. Általánosabb maradt a teljes kelmeszélességen végigvezetett vetülékkel készült *szedettes* (*člnkavie*). Ennek régiesebb, népiesebb fajtája *kétszínoldalas*, nyüstös előállítású: a paraszttakácsok eljárása a csabai asszonyok kezén.

Az 1880-as években „tört be" az *egyszínoldalas*, deszkaemeléses eljárással készült szedettesek divata, amely a 20. század elején is „tombolt". A haladóbb szellemű városlakók és az evangélikusok körében hódított legjobban ez a technika. A szövőszékre kitett mintalapról olvasták le a sokszor nagyon naturalisztikus, már-már szabadrajzú hímzéshez hasonló mintákat. Egyszínoldalas szedettes készítésekor (legalább egy-egy szélesebb sávon belül) egyetlen színnel dolgoztak, tehát színnel sem sokat variálhatott a készítő. Legföljebb a kevésbé puritánok, a katolikusok tértek el az egyszínűségtől, így például feketével és pirossal váltakozó ritmust alkalmaztak.

Az *egyszínoldalas* munkákon jellegzetesnek mondható Csabán a nagyon dús főmintákat is használó, és a legkedveltebb motívumáról *rózsás*nak nevezhető díszítési stílus, amelyet mindenféle ünnepi lakástextilen és a lakodalmi főzőköténeken alkalmaztak. Leggyakoribbak ebben a stílusban a naturalisztikus növényi motívumok, amelyek a nyugat-európai polgári hímzőkultúrából kerültek át szövésbe. Viszonylag gyakori a madárábrázolás is. Négylábú állatok már ritkábbak a szőtteseken.

A „rózsás" díszítmények készítésekor kevés tere volt az egyéni alkotásnak. A helyi ízlés a kész mintaelemek

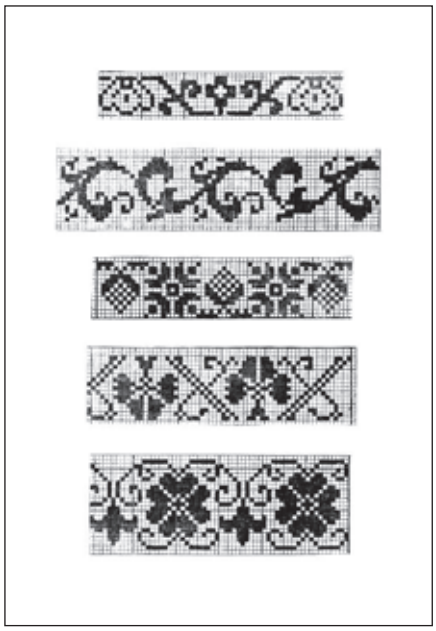

I. Önálló középcsíkok

II. Szegélyt igénylő laza középcsíkok

III. Szegélyt igénylő tömör középcsíkok

összekomponálásában érvényesült, ennek illusztrálására egyik legjobb adatközlőm, Kaczkó Györgyné rajzaiból válogattam példákat. Kaczkóné (sz. 1911. XI. Lakás: Békéscsaba, Bajza u. 6. Gyűjtöttem tőle: 1986 és 1987) az 1960-as években rajzolta a kisebb részben hímzéshez való mintagyűjteményét. Az itt publikált rajzai eddig közöletlenek voltak.

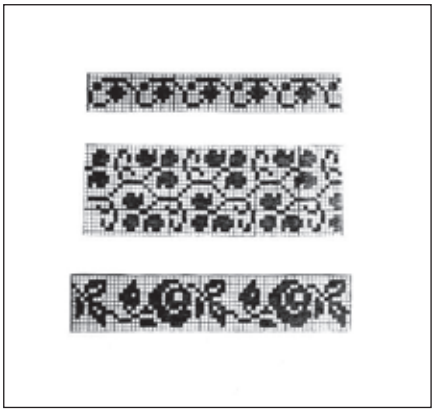

IV. Két laza és egy közepesen tömör szegély

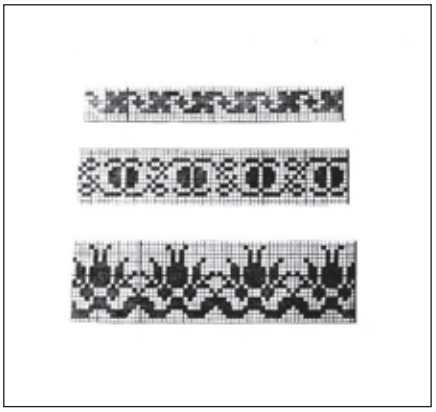

V. Tömör szegélyek

VI. Egymáshoz választott laza középcsík és tömör szegélypár

Amint a magyar népi hímzések java részében, amelyeket tömött sávokba rendeznek, úgy a szlovák szőttesek jellegzetesen sávos díszeiben is az a szimmetrikus szerkezet érvényesül, hogy egy hangsúlyosabb középcsík két oldalán egy-egy választóvonalra illeszkedik a szegélyhím. Szőttesek esetében a választó legtöbbször hiányzik, de szegély sincs mindig. Általában két fő alkotóelemmel dolgoztak a szövők, egyik a *középcsík* („csabai tótul cipka"), a másik a *szegély* („obhonka"). A „rózsás" stílusban a középcsík szabadrajzú hatású indára szokott épülni. A szegély hasonló, de lehet geometrikusabb is. Alapelv, hogy ha a középcsík mintája *tömör* szerkezetű („huszta minta" azaz sűrű minta), akkor a szegély legyen *laza* szerkezetű („recsija minta" azaz ritka minta), és fordítva.

Az I. ábra olyan középcsíkokat sorakoztat föl, amelyek szegély nélkül, önálló főmintaként (is) szerepelhettek. Alkalmazási területük: kenyérdagasztáshoz való kendőn és használatra való törülközőn. Az elsőt, amelyet hímezni is szoktak, s amely a 20. század eleje után terjedt el, iskolai kézimunkakönyvből rajzolta Kaczkóné, a többit viszont régi csabai szőttesmintának tartotta. Az ötödik valódi „rózsás" minta. A negyediket és ötödiket, ha törülközőbe szőtték, szegélyhímmel is kiegészítették. A negyedik például laza mintának számít, tehát tömör szegély illik hozzá. – A másodikat lehet szegélyként is alkalmazni, nála szélesebb középcsík mellé.

A II. és a III. ábrán olyan, dísztörülközőre középcsíknak való jellegzetes csabai mintákat mutatunk, amelyek szegélyt is igényelnek. A II. ábrán lévők laza mintának számítanak, hozzájuk tömör szerkezetű szegélyhím szükséges. A III. ábrán lévők tömör mintának számítanak, hozzájuk laza szegélyt kell választani. A második a legtípusosabb naturalisztikus rózsás szőtteshím.

A IV. és V. ábrán szegélyhímek sorakoznak. A IV. ábrán az első kettő laza szerkezetűnek számít, a harmadik, a rózsás: „olyan közepes, nem túl sűrű, nem túl ritka." A második és harmadik dísztörülközőre alkalmas, a másodikat díszabroszra is tették. A második a 19. század utolsó harmadában már kedvelt volt, kivételesen neve is van: „lóhere, kétoldalasan". Az V. ábrára került egy válogatás a tömör szerkezetű csabai szegélyhímekből. Közülük a második és harmadik dísztörülközőre való.

A VI. ábrán Kaczkóné konkrét választása szerint összekomponálva került egymáshoz a II. ábráról az első, laza középcsík és a két szélére az V. ábráról a második, tömör szegély, ahogyan dísztörülközőn együtt szerepelhetnek.

A VII. ábra mintarajzai kész középcsík-szegély kompozícióként kerültek Kaczkóné gyűjteményébe. Az első hagyományos csabainak számít, az 1880-as évek óta használták, neve is van, ez az egyoldalú „lóherés". Tették lakodalmi gyúróköténye, használatra való törülközőre, kevésbé rangos abroszra. A második is jellegzetes csabai; használatra való törülközőre vagy kenyérdagasztáshoz való kendőre illik. A harmadikat, a tipikus rózsásat főleg díszabroszra alkalmazták a 20. század első felében.

(A rajzok négyzethálójában egy négyzetoldal 2 mm.)

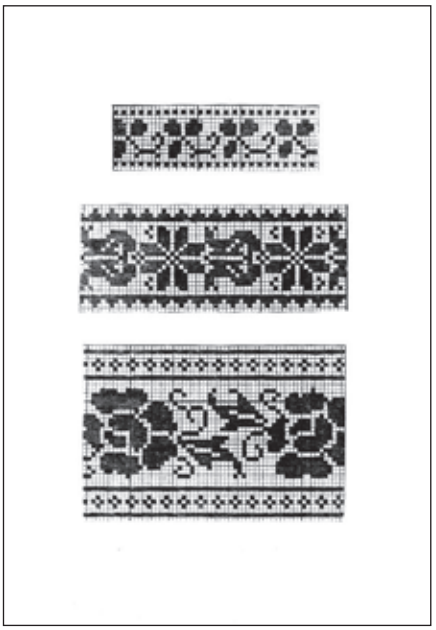

VII. Együtt megadott középcsík-szegély kompozíciók

POZVÁNKA, Bratislava, 4-6. 07. 2011

Deň zahraničných Slovákov 2011 ponúkne v réžii ÚSŽZ a jeho partnerov hodnotné spomienkovo-spoločenské, kultúrne, oddychovo-zábavné a gurmánske podujatia.

Už od roku 1993 si 5. júla pripomíname Pamätný deň zahraničných Slovákov. Je súbežný so štátnym sviatkom sv. Cyrila a Metoda a majú ho na zreteli aj slovenské komunity vo svete. Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ďalej ÚSŽZ) v snahe spájať krajanov v ich rodnej vlasti organizuje tento rok v hlavnom meste Slovenskej republiky Deň zahraničných Slovákov a v jeho rámci viacero podujatí, pričom samotný Pamätný deň zahraničných Slovákov je organizovaný pod záštitou Ivety Radičovej, predsedníčky vlády Slovenskej republiky.

4. júl 2011 *Výstava Pavla Čániho*...Úrad vlády Slovenskej republiky, Námestie slobody č. 1 v Bratislave, 12.00 h.

5. júl 2011 *Slávnostné stretnutie pri základnom kameni Pamätníka slovenského vysťahovalectva*

Sad Janka Kráľa v Bratislave-Petržalke, 10.00 h.

5. júl 2011 *Dolnozemský jarmok* Stará Tržnica na námestí SNP v Bratislave, 10.00 h – 22.00.h

Dolnozemský jarmok striedavo organizujú Slováci žijúci v Maďarsku, Rumunsku a vo Vojvodine, na Slovensku sa bude konať prvýkrát. Prídu naň ľudovoumeleckí výrobcovia, majstri remeselníci, insitní maliari, aby predstavili svoju zručnosť a ponúkli krásne tradičné výrobky.

Osobitne lákavé bývajú tradičné dolnozemské gastronomické chute jedál s lákavými pôvodnými názvami: *pirohe, opekance, palacinky, rejteša, makový koláč, baránča z cukru, pampúche, lepňa, herouke, gulaš, šusťovníke, kiflíke, ťufty, kysnuté koláče, salovie buchtičke, kifle, svadobnvo koláča, klobása, domáci sapún, pečené jablká, brdovce, rezance, šiflíčky, griliaš, opekance s makom, tarhoňa s klobásou, opekance s makom a so syrom, petrovská klbása, kysáčska sárma, capalov* a mnohé ďalšie dobroty.

Počas jarmoku budú účinkovať krajanské folklórne súbory, ľudové hudby, speváci, citaristi, harmonikári a divadelníci zo všetkých troch regiónov. O 20.00 hod. sa rozprúdi na verejnom priestranstve pred tržnicou ľudová veselica.

5. júl 2011 *Púť na Devín...*

6. júl 2011 *Ustanovujúce zasadnutie Zboru poradcov Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí*

Hlavní organizátori a spoluorganizátori:

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí spolu s Úradom vlády Slovenskej republiky, Bratislavským samosprávnym krajom, Hlavným mestom Slovenskej republiky Bratislavou, Mestskou časťou Bratislava – Petržalka, Mestskou časťou Bratislava – Devín, Čabianskou organizáciou Slovákov – Domom slovenskej kultúry v Békešskej Čabe v Maďarsku, Demokratickým zväzom Slovákov v Rumunsku, Kultúrnou a vedeckou spoločnosťou Ivana Kraska v Nadlaku v Rumunsku, Národnostnou radou slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku, Ústavom pre kultúru vojvodinských Slovákov v Srbsku, Združením spolkov dolnozemských Slovákov na Slovensku z Bulharska, Srbska, Maďarska, Rumunska, Združením nezávislých expertov pre otázky dejín a života zahraničných Slovákov, Migráciou SK a Dotykom ľudskosti.

Zdroj: www.uszz.sk

Receptár

Čerstvý jarný šalát

1 biely jogurt, 15 dkg tvrdého syra, 2 vajcia na tvrdo, čínska kapusta, cibuľa alebo jarná cibuľka, soľ, bylinky podľa chuti

Syr postrúhame, vajcia uvarené na tvrdo pokrájame na drobno a kapustu na tenké pásiky. Všetko zmiešame a pridáme jarnú cibuľku na krúžky alebo cibuľu pokrájanú na drobno. Môžeme pridať akúkoľvek zeleninu podľa chuti. Zalejeme bielym jogurtom, dosolíme a dochutíme a na koniec odložíme do chladničky na 30 minút.

Červený šalát

8 - 10 zemiakov, 200 g fazule, 3 stredne veľké cvikly, 2 mrkvy, 1 väčšia cibuľa, 200 - 250 g kyslá kapusta, soľ, korenie, olej

Všetky suroviny uvaríme. Fazuľu v osolenej vode, ktorú deň vopred namočíme. Zemiaky, cviklu a mrkvu varíme v šupke, pričom zemiaky samostatne, mrkvu a cviklu môžeme spolu. Ak sú suroviny mäkké scedíme a zalejeme studenou vodou, vodu scedíme a necháme vychladnúť. Potom zemiaky, cviklu a mrkvu pokrájame na kocky ako na zemiakový šalát. Pridáme vychladnutú a scedenú fazuľu, nadrobno nakrájanú cibuľu a kyslú kapustu. Osolíme, okoreníme podľa chuti a pridáme olej. Necháme odležať, môžeme tiež servírovať ako prílohu k mäsovým jedlám.

Čabän
Mesačník Slovákov Békéšskej Čaby a okolia
Vydavateľ:Čabianska organizácia Slovákov
Za vydávanie zodpovedajú
predseda ČOS Michal Lásik
a úradujúca predsedníčka Anna Istvánová
(redaktorka Čabäna)
Adresa redakcie:
Dom slovenskej kultúry
5600 BékešskáČaba, Námestie Kossutha 10
Tel., fax: (66) 321-771, (66) 441-750
www.slovak.hu
E-mail: szlovakhaz@globonet.hu
Fotografie: Csaba Lampert
Sadzba, grafická úprava, tlačiareň:
Progresszív Nyomda Kft.,
Békéscsaba, Erkel u. 2.
Náš mesačník vychádza bezplatne,
v náklade 500 výtlačkov, s finančnou podporou
Úradu Slovákov žijúcich v zahraničí
ISSN 1588-3256